

Nr 8.

Av herr **Lindhagen**, om återupptagande av den sociala jordbruksfrågan lagvägen.

Den sociala jordbruksfrågan sådan den i hela sin vidd trädde fram i instruktionerna för Norrlandskommittén, Värmlandsutredningen och jordkommissionen måste återkomma. Såsom allt oundvikligt sker det nog en gång. Det kan väl icke heller vara en sund statshushållning, att det arbete och de omkostnader, som nedlagts på dessa kommissioners betänkanden, till större delen bortkastas i blindo. Detta skedde nämligen, då vid 1924 års riksdag ej nåddes majoritet i båda kamrarna för en expropriationsrätt i vissa fall för att kunna överkomma erforderlig enskild jord.

Efter nämnda riksdag ha regeringarna huvudsakligen begränsat sig till att främja folkets rätt till jorden dels genom lånerörelse, subventioner och filantropi och dels genom tillitande fortfarande av kronans för ändamålet tämligen uttömda jordtillgångar.

Den enskilda jorden och lagvägarna.

Vad som felas i detta program är för det första rätt till expropriation. För en sådan insats, vilken tvingar till rimliga uppgörelser, uttalade sig redan 1904 Norrlandskommitténs åttamannamajoritet av *konserverativa och liberaler*. De stora enskilda egendomarna, bolagsdomäner och gods måste väl även giva någon tribut till folkets välfärd i denna huvudsak, helst det, såsom vid expropriation är fallet, sker mot ersättning och behörigt hänsynstagande till jordägaren. Nutidens statsmakter böra någon gång, innan det är för sent, kunna förlika sig med en sådan i svenska historien ofta praktiserad grundsats. Den kunde under mäktiga konungars regering taga formen av jordreduktion utan ersättning ofta på ett ganska hänsynslöst sätt. Den stora arbetslösheten har för övrigt i vårt land under senaste tiden föranlett statsmakterna till betydande konfiskationer av rörligt kapital och inkomster utan gottgörelser.

Den andra luckan är att statsmakternas sysslande, så snart det gäller skapande av rätt till jorden genom lag, icke alls eller ofullständigt framträder med en organisation i syfte att taga hand om de svagare, som skola värnas. Man överläter företrädesvis åt de senare att själva taga och bekosta initiativ till ernåendet av de i lag dem teoretiskt tillerkända rättigheter genom processer vid domstol eller annorledes. Därmed tager statsmakten tillbaka med ena handen, vad den velat giva med den andra. Klart är, att de ekonomiskt sämst situerade eller med andra ord flertalet bli urståndsatta att sålunda komma fram till sin rätt.

Jordkommissionerna — med sina framsyntare och effektivare instruktioner samt sin rätt och plikt till fritt övervägande — sökte tillgodose hela klientelen och framför allt den, som ej förmådde reda sig ensam i författningslabyrinterna.

Det infördes till och med förbud i instruktionen för en ny kommitté att syssla med expropriation. Detta förbud anser den nuvarande sociala jordutredningen ha gått i arv och ägo till den, därför att regeringen ej återkallat förbudet. Det fria bedömande, som förunnades de av tidigare regeringar tillsatta jordkommissionerna, måste uttryckligen återställas. I jordkommissionens instruktion betonades speciellt, att expropriationsfrågan skulle komma under bedömande. Detta föredöme bör efterföljas.

Justitieministern Nothin replikerade mig en gång, förmodligen 1925 i första kammaren, att den sociala jordfrågans lösning givetvis måste till sist gå i den riktningen, för vilken även jag i samråd med de tidigare kommissionerna verkat. Redan vid mitt förordnande som ordförande i jordkommissionen efter en avgående tillkännagav han för den nye ordföranden att därmed stod hela socialdemokratiska partiet bakom nämnda inriktning. En försäkran således, som ock markerades vid riksdagen 1924, att det nämnda partiet givetvis i främsta linjen anslöt sig till den realpolitik i jordfrågan, för vilken de forna kommissionerna efter en konservativ och två liberala regeringars instruktioner i huvudsak arbetat.

Dessa tacknämliga profetior ha väl legat till sig i träda tillräckligt länge. De böra nu kunna få avlockas medverkan till sådana tillbörliga skördar, vilka med de nuvarande beskurna hjälpmedlen icke äro att förvänta.

Sedan dessa fyra efter 1924 års riksdag — jordkommissionen och dess ordförande oåtsporda — blivit av opportunitetshänsyn släckta, sjönk den sociala jordfrågans främjande även på lagvägen ned i det partipolitiska mörkret.

Det är en lång och lärorik skymningshistoria, varom riksdagens tryckta förhandlingar bära ett vidlyftigt vittnesbörd. Botten till detta nedsjunkande nåddes enligt min uppfattning vid 1930 års riksdag. Många motioner av växlande innehåll tvungo riksdagen att taga ställning. Ett sammansatt lag- och jordbruksutskott avgav ett stort betänkande, åtföljt av omfattande reservationer. Debatten i första kammaren, där diskussionen i ämnet under denna epok företrädesvis ägde rum, blev livlig och lång.

Resultatet utmynnade i ett avståndstagande i ämnet från den gamla svenska lösen: »Land skall med lag byggas», och likaså från en allmän revision av den sociala arrendelagstiftningen. De moderata kraven på avstående av oundgänglig jord från de stora enskilda domänerna fingo fortfarande ej tillgodoses annat än frivilligt från jordägarens sida. Människans drift att äga något och behålla vad hon har är som bekant särskilt lidelsefull i fråga om besittningen av det värdefullaste av allt materiellt gott eller jorden. Statsmakternas lagväg i jordfrågan skulle således byggas på en motsägelser eller »ovillig frivillighet».

För att ytterligare befästa detta avståndstagande från lagvägen begärde

riksdagen på utskottets förslag till och med en »fortsatt utredning rörande de ekonomiska förutsättningarna för bärighet av mindre jordbruk».

Denna senare misströstan om modernäringen förflyktades emellertid vid ingången till den stora arbetslösheten. Man fann, att jordbruket var bra att ha till hands i alla fall. Den begärda utredningen har ej låtit höra av sig. I stället blev den nämnda hemsökelsen moder till en samverkan mellan bondeförbundet och socialdemokratien. Programmet om bättre betalt för lönearbete och bra betalt för industriprodukter och underbetalt för jordbruksprodukter kunde icke längre upprätthållas.

Denna omvälvning i samband med fortsatta påminnelser i riksdagen födde även hos regeringsmakten en ruelle till förmån för lagvägen. År 1933 kom ingenting mindre än en proposition om införande av expropriation i allmänna expropriationslagen för jordanskaffning. Förslaget var ofullständigt. Det saknade även de gamla jordkommissionernas organisation. Därtill ursäktade det sig i motiveringen såsom ofarligt. Den, som ursäktar sig, anklagar sig lätteligen. Den gamla riksdagsmajoriteten bet ihop tänderna och vidhöll sitt främlingsskap för ämnet.

Nu föll regeringsmakten åter tillbaka på sin statskonst från tiden efter riksdagen 1924. Den resignerade. I stället borde den väl, såvitt jag förstår och i varje händelse historien lärt oss, än mer fortsatt att söka vägleda och imponera på riksdagen med en brinnande övertygelse. Detta är väl en parlamentarisk regerings främsta uppgift. Tacksamligen må dock antecknas, att regeringen de nästföljande åren i motiveringen till vissa propositioner erinrade att »behov» förelåg av lagvägen med stöd tillika av expropriationsrätt, i händelse den till sist måste tillgripas, och året därpå, att ett »stort behov» förefanns.

Vid 1935 års riksdag inträffade emellertid något betydelsefullt. Vid sidan av norrlandsmotionärens envishet, dokumenterad i motionerna 257 och 258 i första kammaren, uppdöko i andra kammaren omsider röster från bygderna för ett återupplivande av lagvägen. Sålunda yrkade torparen K. H. Falk från Lilla Björksveden, Grebo, i Jönköpings län i motionen 343 revision av sociala arrendelagsstadgandena i huvudsaklig överensstämmelse med åtskilliga nedan framhållna huvudpunkter. Vidare hemställde lantarbetaren E. F. V. Eriksson i Sandby, Gimo, i Stockholms län och fjärdingsmannen A. E. Elmroth i Tierp i Uppsala län i motion 102 om expropriationsrätt för en utvidgad statlig verksamhet i anknytning till de huvudsakligen blott på kronans jord anlagda arrendejordbruken.

Nu övergävo andra lagutskottets socialdemokrater sin på sistone i trötthetens tecken begripligen intagna resignation inför den på grund av de båda statsmakternas likgiltighet hopplösa jordfrågan. Med stöd av de i båda kamrarna sålunda väckta motionerna hemställde de flesta dels att få klarlagt i vad mån frilösning av arrendejordbruk och utvidgning av ofullständiga jordbruk skulle kunna underlättas genom expropriationsbestämmelser, dels få klarlagt i vad mån det kan vara möjligt att genom ändringar i gällande arrendelagstiftning tillförsäkra arrendatorerna en säkrare ställning.

Motionären i första kammaren behövde ingen klarhet i förenämnda ämnen. Det hade han haft alltsedan 1901. Den låg för övrigt solbelyst framför oss av sakens natur. Den bestyrktes av de talrika »utredningar», som lågo till grund för vad som redan uträttats på lagvägen och av jordkommisionerna ytterligare påkallats. Klargörandena vila på bordet och vänta på att någon gång beskådas och omprövas av statsmakterna. Så uppfattas ock saken av 1924 års motionärer.

I motionerna i första kammaren hade ock berörts frågan om bildande av helt nya självförsörjande jordbruk med stöd tillika av expropriationsrätt för erforderligt förvärv av odlingsmark jämte husbehovsskog från skogsbolags, enskilda spekulanters och större godsägares domäner. Om detta liksom motsvarande yrkande av herrar Eriksson och Elmroth i andra kammaren yttrade sig ej de övriga reservanterna.

I flertalsreservanternas yrkanden låg emellertid ett återuppväckande av lagvägen och dess realiteter. Denna reservation avslogs i andra kammaren med endast 71 röster mot 69, varjämte 14 ledamöter avstodo från att rösta och 77 voro frånvarande. I första kammaren avslogs den med 62 röster mot 40, varjämte 10 ledamöter avstodo från att rösta och 37 voro frånvarande.

Arrende-reformen.

År 1927 var Sveriges åkerareal på egendomar med minst två hektar åkerjord till 25.5 % utarrenderad. Medräknas arrenden även å mindre jordbrukslägenheter blir procentsatsen givetvis ännu högre.

Arrendatorsklassen är således en betydande samhällsgrupp, som lever i beroende av jordägarna. På grund av sin underordnade ställning ha arrendatorerna alltid haft svårigheter att göra sig gällande. På sista tiden ha de, som sagt, mer än någonsin varit undanskymda i statsmakternas bevägenhet. Deras livsintressen sakna ankarfästen i den härskande industri- och stadskulturen. Deras i ett bondeförbund sammanslutna jordbrukskamrater, de självägande jordbrukarna, stödjade dem hitintills tyvärr föga.

Deras representation i riksdagen är också så gott som ingen. Nyligen hölls ett möte i Harg av Upplands livaktiga arrendatorsförbund med en riksorganisation i kikaren. Därvid tillkännagav deras ordförande, drömmaren och realpolitikern Lambert Fredriksson i Alunda, att om vederbörande partier ej skänkte den stridande arrendatorsklassen en vederbörlig representation i riksdagen, så kommo de att gå fram med egna kandidater vid valen.

Vid sekelskiftet ägnades stor uppmärksamhet åt arrendatorernas sak. De vunno åtskilligt här och var men irrationellt och ej det väsentligaste. Kraven från gammalt stå kvar och nya tillkomma.

Arrendatorsklassens aktuella problem kunna väsentligen sammanfattas i följande bud.

1. *En gemensam social arrendelag för hela riket.* För att skydda de stora

godsägarna i södra och mellersta Sverige upprestes lagtekniskt en mur emot norrländska sociala arrendelagen. Brottstycken ur den överflyttades nämligen till den allmänna arrendelagen. Det sociala syftet ansågs därigenom ej bli så påfallande och följaktligen, hoppades man, icke heller så pockande.

De stora godsen höllos utanför lagen så gott som fullständigt. Endast arrenden under fideikommiss beskuros med en till 10 år förminskad och okontrollerad arrendetid i stället för den femtonåriga norrländska arrendetiden. Däremot drabbades arrenden av bolagsdomäner av samma skyddsbestämmelser som i Norrland men förflyttades av anført skäl i alla fall lagtekniskt under den allmänna arrendelagen. En sådan lagstiftning på kryckor bör icke vidare få godtagas.

2. *Frilösningen av arrendejordbruk*, i den mån arrendatorn önskar tillämpning av en sådan lag. Jordkommissionens två riksförbundare Olsson i Kullenbergstorp och Nils Wohlin voro icke moståndare till en sådan avlösning ytterst stödd av expropriationsrätt, såvitt gällde bolagsdomäner och enskilda skogspekulanter. Wohlin omfattade en tid saken med hänförelse och påkallade en snabb frilösning.

Hade en sådan lagstiftning fullföljts allvarligt av regeringsmakten och stötts av 1924 års stora minoritet i riksdagen, är det icke osannolikt att åtminstone denna senare del av den viktiga lagstiftningen blivit antagen.

Frilösning av arrendejordbruk på lagvägen gillades redan av Norrlandskommitténs majoritet, ehuru en del av denna i sistone överlämnade den till en senare tids avgörande, efter det kommitténs förbudslag och expropriationslag för bildandet av nya jordbruk banat väg för fortsättningar.

3. *Företrädesrätt (optionsrätt)* till ny upplåtelse på enahanda tid som den första upplåtelsen med rätt dock för arrendatorn att även då kunna efter kortare tid uppsäga arrendet. Nu gäller även för Norrland, att arrendatorn efter första arrendetidens utgång berövas allt vidare skydd i sin besittning. Hans hem och arbete på jorden kan efter vanlig uppsägning frångas honom.

4. *Företrädesrätt till köp av jordbruket med laga tillbehör* samt skydd i övrigt mot besittningens utbudande till salu vid en för arrendatorn oläglig tidpunkt eller eljest i oträngt mål.

5. *Reglering av arrendebelopp*. För närvarande kan denna för arrendatorsklassen viktiga angelägenhet teoretiskt äskas endast vid svår missväxt. I brist på överenskommelse får arrendatorn på egen bekostnad stämma till domstol. Den viktigaste regleringen är påkallad i anledning av konjunkturförändringar. Överkomligare former för regleringen bör ock stadgas.

6. *Jordägarens byggnadsskyldighet fastslås*.

7. *Tvångsförlängning av korta arrendetider* i avvaktan på lagar om en tryggare besittning och slutlig frilösning.

8. *Omedelbar ersättning till arrendatorn* för verkställt botande av påsynade brister.

9. *Det sjunkande penningvärdet* har varit till nytta för dem, som äga jord. För arrendatorerna och torparklassen ställer det sig annorlunda. Statens

prisreglering i spannmål har ytterligare missgynnat klassen. I denna punkt hänvisas till interpellationen den 7 maj 1935 i första kammaren.

10. *Kontroll över arrendelagens tillämpning från jordägarnes sida åtminstone genom stickprov.*

11. *Sanering av länsstyrelsernas godtycke i utövning av sin rätt att medgiva dispens från sociala arrendelagens stadganden helt eller delvis.*

Fullkomnande av ofullständiga jordbruk.

Denna angelägenhet lanserad 1904 inom Norrlandskommittén, framförd av de båda andra jordkommissionerna samt accepterad 1928 av regeringsmakten såsom en för riket viktig angelägenhet bör icke längre få förhalas. Var och en som vill frågans lösning förstår, att här icke vinnes någonting av betydelse annat än på lagvägen med expropriationsrätt och organisation såsom pådrivande krafter.

Såsom motiv åberopas, utom jordkommissionerna, mina motioner och reservationer i andra lagutskottet under årens lopp.

Uppkomsten av nya ofullständiga jordbruk förhindras.

Faran av nya ofullständiga jordbruks uppkomst är för närvarande överhängande. Anledningarna därtill äro att söka dels i 1925 års *jorddelningslags* *oklarhet* i kapitlet om avstyckning i fråga om tilldelningarnas art och myckenhet, dels i lantmäteristyrelsens i administrativ väg utfärdade föreskrifter, som ställa dessa tilldelningar i underkant i förhållande till vad Norrlandskommittén och norrländska ägostyckningslagen avsåg, dels däri att under sådana förhållanden något särskilt nit hos förrättningsmännen under kontakt främst med jordägaren för en tillräcklig tilldelning ej kan i regel påräknas och dels däri att en besjälad kontroll över vad i avstyckningsavseende sker ute på marken måste bli minimal för att ej säga praktiskt taget obefintlig.

Det är högeligen äventyrligt, att denna viktiga sak sålunda lämnas vind för våg. Jordbruken bli icke självförsörjande och på kommande generationer lägges tungan att förbättra även dessa årliga tillskott till de ofullständiga jordbruken.

Exempel bland många från ventilationerna i riksdagen uti ämnet återfinnas ock i bilagan.

Bildandet av nya självförsörjande jordbruk med tillitande av mark från bolagsjord och större enskilda domäner.

De tre gamla jordkommissionerna ägnade särskild uppmärksamhet åt denna angelägenhet. Alla ha gått på lagvägen med hemställan om stöd för densamma genom expropriationsrätt. Jordkommissionens betänkande härom i band IV är särdeles omfattande.

Dessa förslag ha ännu icke varit föremål för prövning. Detta bör således nu ske. I motioner, utskottsbetänkanden, kammardebatter har även denna sak nästan årligen sysselsatt riksdagarna.

I första kammaren betonade år 1934 flera talare att denna angelägenhet, även kallad rikets kolonisation, bör vinna rikligt tillmötesgående. Detta kan ej ske i stor omfattning och i skilda landsdelar, om ej de stora enskilda domänerna lämna sin medverkan genom påverkan från expropriationsrätt och statlig organisation.

Enskilda spekulanter jordförvärv.

Detta är en huvudsak i den sociala jordbruksfrågan och har varit föremål för gångna tiders synnerliga intresse. Den behandlades ingående i jordkommissionens första betänkande del I av den 15 december 1921 om rätt att förvärva och besitta fast egendom. Sedan seklets början hade den år 1906 tillkomna norrländska norrlandsförbudslagens utsträckning till hela riket och komplettering *med förbud även för enskilda spekulanter att utan dispens förvärva jordbruk med tillbehör* oavslått på riksdagens dagordningar. Lagen utsträcktes 1912 till Gästrikland, 1917 till Värmland samt 1921 provisoriskt och 1925 definitivt till hela riket.

Jordkommissionen föreslog i sitt förenämnda betänkande lagstiftningens kontroll utsträckt även till de enskilda spekulanterna. Kommissionen var enig i princip på denna punkt. Den motsvarande norska förbudslagen, som tillkom först 1920, ingrep även mot de enskilda spekulanterna. Detta går således för sig i vårt grannland. I Sverige däremot vågade regeringen trots det stora behovet ej framlägga förslaget för riksdagen av fruktan för opinionen inom vissa tongivande kretsar, som ej hade intresse av en sådan riksvårdande omtanke.

Det ligger i sakens natur, att den enskilde spekulanten nu som förut oavslått kommer att finna tillfällen för sin företagsamhet att förvärva självägende självförsörjande bondejordbruk. Särskilt gäller detta landets skogsbygder och framför allt rikets norra delar. För mig har nyligen framlagts belägg därom från Jämtland, som jag representerar i riksdagen.

Bulvanlagen och vanhävdslagen.

En ansats tillkom dock 1925 att sätta någon damm även för vissa enskilda spekulanter verksamhet att efter skogsbolagens tidigare föredöme förvärva självförsörjande bondejordbruk. Det skedde genom den s. k. bulvanlagen, som riktade sig mot bolagsförvärv genom bulvaner. En svårtillämplig lag i följd av administrationens dokumenterade otillräckliga intresse för lagens tillämpning, ovisshet om domstolarnas växlande uttolkningar samt de flytande gränserna mellan förstuckna bolagsbulvaner och enskilda skogsspekulanter i allmänhet.

Det har nu blivit tyst omkring bulvanlagen. Det skulle icke förvåna om

den kommit ur bruk av förenämnda orsaker. Att så sker, har även inrapporterats till mig från både Jämtland och Ångermanland. Om liksom i Norge enskilda spekulanter i allmänhet ställdes under kontroll skulle man befrias från bulvanlagens besvärligheter.

Fotografier ha förevisats mig härom även till bestyrkande hur jämväl vanhävdslagen åsidosattes numera, utan ingripande, i Jämtland, och även från Ångermanland ha berättats mig om bulvanlagens ineffektivitet.

Arbetarjordbruk och självförsörjande jordbruk.

Arbetarjordbruk efter gammal norsk förebild ha slumpvis skapats tidigare även hos oss genom egnahemsrörelsen. På sistone ha de med framgång planmässigt organiserats. De hemlösa skogs- och flottningsarbetarna gripa efter tillfälle att äntligen få ett hem. Skogsägarna bidraga gärna med mark. De vinna en fast arbetarstam. Den hålla de i sin hand, bunden som den blir vid torvan. Staten bidrager dessutom till kostnaderna. Genom bebyggelsen skapas arbetsförtjänster under de första byggnadstiderna.

Denna välgärning kan emellertid äventyra sig själv genom frånvaron av tillräckliga samtida förutseenden i andra avseenden. När arbetarjordbruken äro färdiga i en viss trakt, vad inträffar sedan? De förutsätta dock ett komplement av tillräcklig och stadig arbetsförtjänst i den ort, vid vilken de bundits. Industrialismens lågkonjunkturer och konkurrensens inbördeskrig med sina offerväsen komma periodvis igen såsom naturlagar. Skall den svenska jordpolitikens historia om backstugornas och torpens undergång gå ut även över arbetarjordbruken. Och detta i tider med mindre utsikter än förr för ny utkomst genom utvandringar till industrien, städerna och Nordamerika? Därtill kommer förlusten av det egna hemmet med nedlagda omkostnader.

Ett nytt bruk även av bolagshemman har dessutom uppstått. Mark avstyckas till arbetarjordbruk. Frestelsen ligger nära till hands att därvid lägges beslag på delar av stamhemmanets åkrar och ängar. Består denna jordbrukskärna, såsom i stor utsträckning äger rum, av ofullständigt avstyckade jordbruk, äventyras än mer dessa senares fullkomnande med odlingsmark, hagar och husbehovsskog.

En fråga är om icke även hemmanets jordbrukskärna förvandlas till arbetarjordbruk, under lantmätarens nu mera än någonsin okontrollerade förrättning på beställning av jordägaren. En utveckling i förenämnda riktning i en Jämtlandsbygd har ytterligare inberättats för mig. De tre s. k. bolagsreservanterna inom Norrlandskommittén synas kanske mångenstädes stå nära sin dröms förverkligande. Enligt dem borde bolagshemmanens jordbruk kunna företrädesvis utnyttjas till hostäder för skogsarbetare.

Möjligheter för självförsörjande jordbruks tillkomst och bevarande få sålunda ej minskas eller utrotas. Deras varaktigare uppgift är också särdeles viktig. De kunna för övrigt bli ett stöd även för arbetarjordbruk. De skapa extra arbetsförtjänster i orten vid slätter, skördetider, nybyggnader och dikningsföretag. I tider av arbetslöshet äro de ett styrkebälte för landet. De

förse familjerna med bostad, mat, hemmavävd kläder, bränsle m. m. Den senaste arbetslösheten konstaterade, att understöd minst påkallades av småbrukare. Småbrukarhemmen skänka därtill en nödhamn för tillfället åt sina arbetslösa barn, som måste lämna fabrikernas, handelshusens, fartygens och ämbetsverkens lönebefattningar.

Den industri, som av staten såsom ovan sagts gynnas med en fast arbetarstam, bör å sin sida, såvitt det är möjligt och billigt, iklädas förpliktelser att bereda en stadig arbetsförtjänst och dessutom försäkring mot arbetslöshet. Viktigt är också, att ägare av större enskilda skogar åläggas att å dem, liksom sker å statsskogarna, införa s. k. uthålligt skogsbruk. Skogskapitalet bör med andra ord upprätthållas och förkovras. Därmed bevaras och ökas även arbetstillfällena och deras jämna fördelning under fortlöpande år.

Arbetarjordbrukens tillgång till arbetsförtjänst gynnas således genom grannskap till självförsörjande jordbruk. En sådan omväxling är även kulturbildande. Varje familj i ett arbetarjordbruk bör därjämte uppmuntras att lära sig något yrke, såsom slöjd, vävnad, stickning, sömnad och skomakeri vid sidan av sin familjeförsörjares huvudsakliga sysselsättning som säsongarbetare i skogsbruk och timmerflottnig.

*

Riksdagen saknar visserligen numera någon *representation i erforderlig omfattning för ifrågavarande samhällsklasser* till skillnad från sekelskiftets andra kammare. Representationen för industrien, stadskulturen och stora egendomar är överväldigande i kamrar och utskott.

Den stora saken måste dock hållas vid liv i en och annan vrå inom statsstyrelsen till dess de förenämnda orepresenterades tid återkommer. Missförhållandena komma således att förmodligen ännu en stund okontrollerat leva sitt eget fria liv. Gammal svensk rätt påkallar dock att »land skall med lag byggas». Särskilt gäller detta den behöriga fördelningen av landets jord. Det bör vara klart att *jordbruks-egnahemsrörelsens lagvägar äro ryggraden och statens lånerörelse med vad därtill hörer äro utbyggnaden till densamma*.

Mitt i förenämnda bemödanden anmäler sig också ett annat bekymmer. Arbetarejordbruk kunna bli nya konkurrenter om arbetsförtjänsten med arrendatorer i orten och småbönder med fullständiga jordbruk. Därmed uppmärksammas ytterligare jordkommissionens uppfattning att *jordbruk och skogsbruk en gång måste åtskiljas*. Det stora industriella och statliga skogsbruket bör drivas för sig med en fast arbetarstam. Det självförsörjande jordbruket med tillräckliga inägor, odlingsmark och husbehovsskog går sina egna vägar.

Reformism utan ryggrad uträttar som sagt ej tillräckligt mycket av varaktig betydelse och till gagn för alla jordlösa var de än må befinna sig i landet. Till sist får ej förglömmas att »organisation måste stödja vad lagen ger» såsom Sigfrid Hansson för någon tid sedan i annat sammanhang uttryckte sig. Även i den punkten hänvisas till jordkommissionen.

Av förestående framställning synes framgå, att vi åter befinna oss i en strömkantring till förmån för lagvägarna. De stora minoriteterna i båda kamrarna därför vid 1935 års riksdag ådagalägga, att regeringen väl nu bör kunna känna sig uppfordrad att våga ett behjärtat framträdande i riksdagen för att söka förvandla dessa minoriteter till majoritet. Skulle det ej lyckas i första omgången bör väl en regering dock ej kunna äventyra annat än berömmelse. Den riskerar säkerligen ej att behöva falla, därför att ett i maskinkulturens och merkantilismens epok så undanskjutet spörsmål som den sociala jordfrågan kräver upprepade kraftmätningar för att nå fram någorlunda till en lösning.

Jordbruksministerns senaste sociala jordbruksprogram, utfärdat den 30 december 1935, lägger fortfarande lagvägarna i svävande ordalag i andra planet såsom en mera underordnad detalj. Mina den 14 i samma månad till justitie- och jordbruksdepartementen ingivna petitioner därom ha icke avlockat ministern något bestämdare ställningstagande och ej ens någon erinran, att de tre äldre jordberedningarnas och särskilt jordkommissionens utredningar böra i tillämpliga och oprövade delar även upptagas till behandling.

Det måste i detta sammanhang erinras, att överbäganden och framlägganden av förslag till lagar stå främst under justitieministerns och hans departements hägn och ansvar. Så skedde också vid tillkomsten av de två senaste äldre jordkommissionernas inrättande och instruktioner. Det är lagstiftningen och rättsskipningen, som skola ge folket i gemen sin rätt utan hänsyn till boningsort och stapplande förmåga. Jordbruksfrågans lagvägar få ej utbytas mot välgörenhet här och där allteftersom någon anmäler sig därtill. Otroliga missförhållanden i bygderna slätas över genom ett sådant förbiseende.

På grund av vad sålunda anförts får undertecknad på jordfolkets vägnar hemställa,

att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t påkalla ett återupptagande av den sociala jordbruksfrågans lagvägar samt i sådant syfte — i anslutning till *dels* de tre äldre jordkommissionernas betänkanden i de delar som ännu ej varit föremål till bedömande, *dels* till de socialdemokratiska partimotionerna vid 1924 års riksdag och *dels* myckenheten enskilda motioner under årens lopp — kräva att för riksdagen måtte framläggas förslag till lagar:

- 1) om arrendatorklassens ytterligare säkerställande och slutliga frigörelse, så vitt rör permanenta arrenden, vilka ej äro hänförliga till större s. k. affärsarrenden;
- 2) om komplettering av ofullständiga jordbruk;
- 3) om förekommande av nya ofullständiga jordbruks uppkomst;
- 4) om bildandet av nya självförsörjande jordbruk med tillitande av mark från bolagsjord och större enskilda domäner;

5) om förbud jämväl för enskilda spekulanter att utan tillstånd förvärva jordbruk med tillhörigheter, detta med ledning av jordkommissionens betänkande den 15 december 1921, och norsk lagstiftning i ämnet;

6) om tryggandet av närbelägenhet och fruktbar samverkan mellan självförsörjande jordbruk och arbetarejordbruk;

7) om tryggandet av arbetarejordbrukens tillgång till varaktig arbetsförtjänst.

Exemplifiering på viktiga tidigare handläggningar kommer under motionstiden att ingivas som tilläggsmotion.

Stockholm den 13 januari 1936.

Carl Lindhagen.
